

dr hab. Mariusz Kubiak, prof. uczelni,
Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny
w Siedlcach

Warszawa, 05. 08. 2022 r.

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mjr. mgr. inż. Jarosława KURKA

na temat:

***SPRAWNOŚĆ FIZYCZNA PODCHORAŻYCH WOJSKOWEJ AKADEMII
TECHNICZNEJ JAKO ELEMENT BEZPIECZEŃSTWA ZDROWOTNEGO SIŁ
ZBROJNYCH RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ***

Przedmiotem recenzji jest dysertacja doktorska Pana **mjr. mgr. inż. Jarosława KURKA** pt. *Sprawność fizyczna podchorążych Wojskowej Akademii Technicznej jako element bezpieczeństwa zdrowotnego Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej*, przygotowana pod kierunkiem naukowym **kpt. dr. hab. Marcina GÓRNIKIEWICZA, prof. WAT** oraz **mjr dr hab. inż. Anny BORUCKIEJ**. Recenzję opracowano na podstawie uchwały Rady Dyscypliny Naukowej „Nauki o Bezpieczeństwie” Wojskowej Akademii Technicznej im. Jarosława Dąbrowskiego nr 43/RDN NoB/2022 z dnia 25 maja 2022 roku, na potrzeby przewodu doktorskiego o nadanie Autorowi dysertacji stopnia naukowego doktora w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie.

Uwagi wstępne

Sprawność fizyczna odgrywa współcześnie niezmiernie istotną rolę w kształtowaniu poziomu jakości życia człowieka, a zatem i społeczeństw. Będąc efektem aktywności fizycznej wpływa w tym względzie również na stan psychiki jednostki, kształtując jej ogólny poziom zdrowia i samopoczucia. Bez wątpienia, w czasach „siedzącego trybu życia” szczególnego znaczenia nabiera starożytna maksyma: W zdrowym ciele, zdrowy duch. Człowiek, by mógł realizować swoje życiowe ambicje i cele, zmuszony jest do ciągłej troski o kondycję fizyczną, będącą nieodzownym elementem jego dobrostanu. Dobrostanu, który należy rozumieć jako postrzegane przez jednostkę subiektywne poczucie zadowolenia z fizycznego, psychicznego i społecznego poziomu życia. Tak więc, w rzeczy samej chodzi tu o dążenie jednostki do szczęścia, czyli stanu pełnego i uzasadnionego zadowolenia zarówno z siebie, jak i życia. Aby to jednak osiągnąć, albo przynajmniej do tego dążyć, należy zadbać o rzeczoną sprawność fizyczną, czyli: siłę, szybkość, koordynację i równowagę, a także gibkość

i zręczność. Kwestia ta jest tym bardziej ważna, że sprawność fizyczna ludzi, a w tym przypadku żołnierzy, jest ważnym elementem bezpieczeństwa zdrowotnego, które zwłaszcza w czasach pandemii koronawirusa nabrało wyjątkowej rangi, zarówno w dyskusjach naukowych i w przestrzeni publicznej, jak i w realnych działaniach władz publicznych.

Należy podkreślić, że Autor wybrał trafny, aktualny i wciąż zyskujący na znaczeniu, ważny społecznie temat rozważań i poszukiwań naukowych. Należy on bowiem do tych istotnych, a jednocześnie wciąż niestety niedocenianych w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie obszarów penetracji naukowych, który ze względu na istniejące nisze i luki poznawcze, wymaga pilnych i pogłębionych badań.

Ocena metodologiczna

Przedstawiona do recenzji praca doktorska składa się ze wstępu, rozdziału metodologicznego, czterech rozdziałów merytorycznych (zakończonych krótkimi wnioskami), zakończenia, bibliografii, załączników, wykazu tabel oraz wykazu rysunków.

We **wstępie** krótko przedstawiono rangę sprawności fizycznej w życiu społecznym oraz dla gotowości bojowej wojska, tym samym uzasadniając konieczność podjęcia przedmiotowych badań. Nakreślono cel poznawczy i cel użyteczny badań oraz streszczono zawartość rozdziałów.

Rozdział pierwszy, zawierający metodologię badań, to rzeczowa charakterystyka założeń badawczych. Doktorant przejrzysto opisał wszystkie niezbędne elementy procesu badawczego. Charakteryzując **sytuację problemową** słusznie zauważył, że zdrowie jest podstawową wartością każdego człowieka, co ma kluczowe znaczenie dla społeczeństwa w rozwijaniu jego potencjału ekonomicznego i społecznego. Kwestia ta nabrała szczególnej rangi w czasach pandemii koronawirusa i dotyczy również Sił Zbrojnych RP, gdzie utrzymanie należytego stanu bezpieczeństwa zdrowotnego żołnierzy i pracowników wojska winno należeć do priorytetów. Autor dokonał także szczegółowego przeglądu literatury zagranicznej dotyczącej sprawności fizycznej podchorążych (kadetów) w Hiszpanii, Brazylii, Norwegii, Wielkiej Brytanii, USA, krajach arabskich oraz na Tajwanie. Zaprezentował ponadto wyniki badań sprawności fizycznej podchorążych z Wojskowej Akademii Technicznej, Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Lądowych (aktualnie Akademia Wojsk Lądowych), Akademii Wychowania Fizycznego oraz Uniwersytetu Medycznego w Łodzi.

Właściwie sformułował **przedmiot badań**, za który uznał „stabilność poziomu sprawności fizycznej podchorążych Wojskowej Akademii Technicznej jako element bezpieczeństwa zdrowotnego SZ RP”, jak również wskazał **podmiot badań**, czyli podchorążych Wojskowej Akademii Technicznej.

Doktorant trafnie wskazał **cele badawcze – poznawczy i utylitarny**. Pierwszy z nich, poznawczy, to „ocena poziomu sprawności fizycznej podchorążych Wojskowej Akademii Technicznej w aspekcie bezpieczeństwa zdrowotnego SZ RP”, natomiast drugi, utylitarny, to „opracowanie rekomendacji w zakresie kształcenia podchorążych na uczelniach wojskowych”. Wydaje się jednak, że w tym drugim przypadku cel badań został sformułowany nieco za szeroko, chociaż to kwestia do dyskusji.

Trafnie sporządzono **główny problem badawczy** w postaci pytania: „Jak poziom sprawności fizycznej podchorążych Wojskowej Akademii Technicznej zmienia się w czasie i w jakim stopniu wpływa na bezpieczeństwo zdrowotne SZ RP?” Próbą odpowiedzi na tak postawione pytanie jest **główna hipoteza badawcza** zakładająca, „że istotną determinantą systemu bezpieczeństwa zdrowotnego Sił Zbrojnych RP jest stabilność poziomu sprawności fizycznej podchorążych Wojskowej Akademii Technicznej”, wykazująca znaczny poziom ogólności wobec postawionego wcześniej pytania.

Aby rozwiązać główny problem badawczy i zweryfikować odpowiadającą mu główną hipotezę badawczą, Autor poprawnie opracował trzy **szczegółowe problemy badawcze** przypisane do konkretnych rozdziałów dysertacji oraz adekwatnie, trzy **szczegółowe hipotezy badawcze**. Zastanawiającym jest jednak fakt braku sformułowania problemu badawczego do rozdziału drugiego, teoretycznego, wprowadzającego w obszar badań empirycznych. Proszę Doktoranta o ustosunkowanie się do tej uwagi w trakcie obrony.

Na wysoką ocenę zasługuje odpowiednio dobrana i konsekwentnie zastosowana w rozprawie **metodyka**. Aby osiągnąć założone cele badawcze, a także rozwiązać postawione problemy badawcze Doktorant wykorzystał szeroki wachlarz zarówno metod empirycznych, jak i teoretycznych. W tym wartościowym studium teoretyczno-empirycznym, w dominującej części będącym sprawozdaniem z własnych badań empirycznych, wręcz wzorowo wykorzystano, m. in. krytyczną analizę literatury przedmiotu, „desk research”, sondaż diagnostyczny oraz techniki wnioskowania - dedukcyjnego i statystycznego. Warto także podkreślić umiejętności Autora w korzystaniu z modelowania matematycznego oraz

metodologii nauk o kulturze fizycznej, wzbogacających i poszerzających uzyskane wyniki badań z zakresu nauk o bezpieczeństwie.

Empiryczny **materiał badawczy** rozprawy stanowią wyniki analiz wybranych sprawdzianów semestralnych z wychowania fizycznego podchorążych Wojskowej Akademii Technicznej naborów z lat 2006-2015. W sumie grupa badawcza liczyła 2225 żołnierzy (w tym 228 kobiet) z sześciu wydziałów uczelni. Analizie podlegały wyniki ośmiu prób sprawnościowych (w tym czterech wchodzących w skład Międzynarodowego Testu Sprawności Fizycznej – MTSF). W dysertacji wykorzystano również wyniki badań uzyskanych w rezultacie przeprowadzonego sondażu diagnostycznego (techniką ankiety audytoryjnej przy pomocy narzędzia – autorskiego kwestionariusza ankiety) wśród ekspertów, czyli 34 nauczycieli akademickich Wojskowej Akademii Technicznej realizujących zajęcia z wychowania fizycznego z podchorążymi.

W trakcie przygotowywania dysertacji korzystano z odpowiednio, selektywnie dobranych pozycji z obszaru literatury przedmiotu oraz innych źródeł. Bibliografia liczy: 28 opracowań zwartych, 38 artykułów, 16 innych pozycji oraz 19 źródeł internetowych, co w przekonaniu recenzenta stanowi wystarczający zbiór bibliograficzny, zwłaszcza uwzględniając w przeważającej mierze autorski, empiryczny charakter rozprawy. Warto ponadto dodać, że 18 wskazanych pozycji to opracowania anglojęzyczne.

Podsumowując tę część recenzji stwierdzam, że **strona metodologiczna ocenianej pracy doktorskiej w pełni spełnia wymagania** w zakresie znajomości i umiejętności wykorzystania przez Doktoranta warsztatu metodologicznego. Zastosowana metodologia badawcza jest **zgodna z zasadami** obowiązującymi w rozprawach doktorskich z dziedziny nauk społecznych, w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie, a nawet **wzbogaca ją** o elementy wykorzystywane w metodologii nauk o kulturze fizycznej.

Ocena merytoryczna

Poddana recenzji praca doktorska została zredagowana w formie zwartego opracowania naukowego. Składa się z 238, a wraz z bibliografią, załącznikami, wykazem tabel oraz wykazem rysunków spisem rysunków – 263 stron. Na podkreślenie zasługuje fakt, że struktura (układ i kolejność rozdziałów) rozprawy cechuje się wewnętrzną spójnością i przejrzystością w pełni uwzględniającą przedstawione wcześniej założenia i ustalenia

badawcze. Zarówno tytuły rozdziałów, jak i podrozdziałów odpowiadają zawartym w nich treściom.

W **rozdziale drugim**, wprowadzającym w problematykę bezpieczeństwa zdrowotnego, zatytułowanym *Geneza i ewolucja roli bezpieczeństwa zdrowotnego w naukach o bezpieczeństwie* (s.50-74), zgodnie z jego tytułem zaprezentowano najważniejsze ustalenia terminologiczne związane z podjętym obszarem badań. Doktorant krótko, ale rzeczowo nakreślił początki i charakter idei bezpieczeństwa zdrowotnego (wcześniej *human security*) na świecie i w Polsce, a następnie dokonał przeglądu ewolucji definicji terminów: zdrowie, bezpieczeństwo (bezpieczeństwo narodowe) oraz bezpieczeństwo zdrowotne. Na 65 stronie dysertacji celnie stwierdził: „Obecnie o znaczeniu pojęcia „bezpieczeństwo zdrowotne” decyduje często osoba, która używa tego terminu”. Ponieważ praca doktorska w przekonaniu recenzenta nosi wyraźnie twórczy, kreatywny charakter (choć nie tylko dlatego...), proszę Doktoranta o zaprezentowanie w trakcie obrony własnej, autorskiej próby definicji powyższego terminu. W ostatnim podrozdziale, Autor odwołując się do badań i raportów z ostatniego dziesięciolecia przeprowadzonych w Polsce, scharakteryzował stan zdrowia społeczeństwa. Odwołując się do wyników najnowszego raportu Komitetu Zdrowia Publicznego Polskiej Akademii Nauk z 2021 roku, przytoczył znamienne słowa: „Raport powstał w okresie pandemii Covid-19. Nie mniej jednak podkreślono, że w czasie, gdy główna uwaga świata skupia się na zapobieganiu rozprzestrzeniania się epidemii, to jednak przewlekłe choroby niezakaźne stanowią większe zagrożenie dla zdrowia publicznego. Najważniejszymi skutkami (oczywiście chodzi o przyczyny – M.K.) umieralności są więc choroby serca i naczyń, choroby nowotworowe, cukrzyca, choroby przewlekłe układu oddechowego i pokarmowego. W Polsce niepokój budzi wzrost liczby osób z nadciśnieniem tętniczym, zaburzeniami gospodarki lipidowej i węglowodanowej, nadwagą i otyłością” (s.69-70). Dobrze się stało, że te tylko z pozoru powszechnie znane przyczyny umieralności Rodaków, Doktorant mocno zaakcentował w swoich rozważaniach. Wszak nie od dziś wiadomo, że największym wrogiem serca jest... wygodny fotel, co potwierdzają autorzy wspomnianego raportu dowodząc, że „choroby serca i naczyń są największym zagrożeniem zdrowia Polaków, a aktywność fizyczna jest jednym z najistotniejszych sposobów na redukcję chorób układu krążenia” (s.72). Ten interesujący poznawczo rozdział kończą wnioski, z których ostatni szczególnie wyraźnie odnosi się do tytułu ostatniego podrozdziału.

Rozdział trzeci, pierwszy z trzech w kategorii sprawozdawczych z własnych badań empirycznych (s.75-84), noszący tytuł *Poziom sprawności fizycznej podchorążych Wojskowej*

Akademii Technicznej w opinii społecznej jako element bezpieczeństwa zdrowotnego, zawiera wartościowe wyniki badań opinii społecznej (raczej bardziej adekwatnie: badań opinii eksperckiej lub ekspertów). Nauczyciele akademicki prowadzący zajęcia z wychowania fizycznego stanowią bowiem organiczną, immanentną część uczelnianego systemu wychowania fizycznego, a zatem trudno traktować ich opinie jako niezależny, obiektywny element opinii społecznej. Jest ona przecież niezmiernie szerokim pojęciem, szerszym nawet niż opinia publiczna. W badaniu wzięło udział 34 nauczycieli Studium Wychowania Fizycznego, którym zadano pięć pytań zamkniętych dotyczących postrzegania przez nich poziomu i zmian sprawności fizycznej podchorążych WAT, w tym również ze względu na płeć. W efekcie uzyskano niezbyt optymistyczne, również w kontekście bezpieczeństwa zdrowotnego, wyniki. Wynika z nich przede wszystkim, że podchorążym w ostatnich latach coraz mniej zależy na osiągnięciu wysokich wyników z testów sprawnościowych, a stan sprawności fizycznej, zarówno u kobiet, jak i u mężczyzn utrzymuje się na przeciętnym poziomie.

Poziom sprawności fizycznej podchorążych Wojskowej Akademii Technicznej jako element bezpieczeństwa zdrowotnego, to tytuł **rozdziału czwartego** (s.85-214). W tym najobszerniejszym rozdziale dysertacji Autor dokonał szczegółowej oceny poziomu sprawności fizycznej podchorążych w szerszym kontekście bezpieczeństwa zdrowotnego. W kompetentny, logiczny, a jednocześnie przejrzysty sposób opracował wyniki wybranych sprawdzianów semestralnych z wychowania fizycznego podchorążych-studentów z lat 2006-2015. Realizując proces badawczy należycie wykorzystał statystyki opisowe oraz testy statystyczne. W sposób uporządkowany i merytorycznie uzasadniony podzielił rozdział na trzy części. W części pierwszej dokonał analizy poziomu sprawności fizycznej badanych ze względu na płeć. Szczegółowe wyniki badań znalazły odzwierciedlenie w podsumowaniu umieszczonym na 112 stronie rozprawy. Najogólniej rzecz ujmując, potwierdzają one istnienie dymorfizmu płciowego w sprawności fizycznej podchorążych. Analizę stabilności sprawności fizycznej kobiet-podchorążych, zawiera druga część sprawozdania z badania, dokonana z podziałem wyników osiąganych w poszczególnych semestrach. Analogiczną analizę zawiera trzecia część badania, z tym, że dotyczy ona grupy mężczyzn-podchorążych. Szczegółowe wnioski Doktorant umieścił na końcu rozdziału, gdzie zawarł też swoje rekomendacje, a wśród nich następującą (nr 6): „Zaleca się utrzymanie aktualnych programów i norm w zakresie kształcenia z wychowania fizycznego na uczelniach wojskowych, a każde działanie obniżające rygorzy zaliczeniowe z wychowania fizycznego

może doprowadzić do obniżenia sprawności fizycznej podchorążych, co będzie miało negatywny wpływ na ich poziom bezpieczeństwa zdrowotnego” (s.215). Jest to cenny postulat, godny konsekwentnej realizacji, tym bardziej, że już raz, w 2018 roku wprowadzono do sprawdzianu sprawności fizycznej żołnierzy zdecydowanie niższe normy, np. w pokonywaniu przeszkód Ośrodka Sprawności Fizycznej.

W **rozdziale piątym**, ostatnim (s.216-234) pt. *Sprawność fizyczna podchorążych Wojskowej Akademii Technicznej jako element bezpieczeństwa zdrowotnego SZ RP*, Autor w syntetyczny, ale jednocześnie merytoryczny sposób dokonał deskrypcji umiejscowienia i roli podchorążych WAT w SZ RP, aktywności fizycznej żołnierzy w trakcie wykonywania zadań służbowych, w czasie wolnym od służby, a także wyniki badań z jednej strony, w kontekście procesu kształcenia w uczelni, a z drugiej, wizerunku żołnierzy w społeczeństwie. Rozdział kończy wykaz 9 uzasadnionych wniosków, z których jedynie siódmy w kolejności, w przekonaniu recenzenta, jest sformułowany nieco zbyt optymistycznie w świetle przedstawionych wcześniej danych z badań: „Aktywność fizyczna jest **często** (?-M.K.) wybieraną przez żołnierzy formą spędzania czasu wolnego (...) (s.233).

W **zakończeniu** rozprawy Doktorant podsumował wyniki badań uzyskanych w poszczególnych rozdziałach odnosząc się do weryfikacji zarówno głównej, jak i szczegółowych hipotez badawczych oraz rozwiązania głównego i szczegółowych problemów badawczych. Jednoznacznie stwierdził, że hipotezy zostały potwierdzone, a problemy rozwiązane. Dowiódł ponadto, że osiągnięto zarówno poznawczy, jak i użyteczny cele badań. Wśród zaleceń i rekomendacji trafnie wymienił m. in. potrzebę dalszego utrzymania i podnoszenia sprawności fizycznej żołnierzy, konsekwentnego realizowania obowiązujących programów i norm w zakresie kształcenia z wychowania fizycznego w wojsku. Równocześnie słusznie przestrzegł przed jakimikolwiek działaniami obniżającymi rygor zaliczeniowy z wychowania fizycznego w SZ RP, gdyż może to doprowadzić do spadku sprawności fizycznej żołnierzy, a w efekcie do obniżenia poziomu bezpieczeństwa zdrowotnego Sił Zbrojnych.

Podsumowując tę część recenzji należy ponadto wyraźnie zaznaczyć, że zaprezentowane treści badań w poszczególnych rozdziałach oraz ich wyniki, zostały przedstawione w płynnej i jasnej formie narracyjnej, z wykorzystaniem nienagannej polszczyzny. Badania wzbogacono licznymi i wzorowo sporządzonymi tabelami i rysunkami. Strona edytorska rozprawy nie tylko że nie budzi żadnych zastrzeżeń, ale można wręcz

powiedzieć, że jest godna naśladowania przez innych doktorantów. Zatem oceniam, że **dysertacja prezentuje wysoką wartość merytoryczną.**

Wnioski końcowe

Stwierdzam, że przedstawiona do recenzji praca doktorska jest oryginalnym rozwiązaniem problemu naukowego oraz stanowi indywidualny dorobek Autora. Przedstawione wyniki badań bardzo dobrze świadczą o poziomie wiedzy metodologicznej oraz umiejętnościach Doktoranta w zakresie rozwiązywania postawionych problemów naukowych. Uznaję, że dysertacja doktorska **mjr. mgr. inż. Jarosława KURKA nt. *Sprawność fizyczna podchorążych Wojskowej Akademii Technicznej jako element bezpieczeństwa zdrowotnego Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej* odpowiada wymogom ustawowym i wnoszę o jej dopuszczenie do dalszych etapów w przewodzie doktorskim.**

Mariusz Kubiak